

# ՄԱՅԻՍ

## ԱՊՐԵԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՐՈՒՄԻ ԳԵՂԵՍԻ

ԲԱՆԱԳՐԱՆԻ ԱՐԿԻՍԻՆ ԲԱՆԱԳՐԱՆԻ ԱՐԿԻՍԻՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՐԻ

ԿՈՍՏԱՆՆՈՒՊՈԼԻՍ ԵՐԿՐԸ 28 ՄԱՐՏԻ

1855

ԹԻԻ 55

### ԲԱՆԱԳՐԱՆԻ

#### ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երբորայր Մուսթաֆա փաշայն  
Հերթէրի կուսակալ անուանեցաւ :

Մէքքէի գլխաւորին բարձրագոյն  
դրան մօտ գործակալութիւնը Սէիա է-  
ֆէնտիին յանձնուեցաւ :

Լանկայի ընդհանուր կառավարին  
բարձրագոյն դրան գործակալութիւնն  
ալ Սամի էֆէնտիին շնորհուեցաւ :

— Իգմիւրի Լաֆաֆալ լրագրին մէջ  
հետեւեալը կը կարդամք :

« Լա շաբթու շատ մարդիկ բան-  
տարկուեցան, որոնց համար կը կասկա-  
ծուէր թէ Զմիւռնիոյ շրջակայ գիւ-  
ղերը գանդուղ աւազակներուն խոր-  
հրդակցի կամ գործակից ըլլան :

« Օ անոնք հարցուփորձ ընելով՝ Ոս-  
տիկանութիւնը նոր միջոցներ ստացաւ,  
որով կատարեալ ապահովութիւնը հաս-  
տատուեալ կարող պիտի ըլլայ :

« Նըհանուր կառավարիչ բարձրա-  
պատիւ Ալի փաշայն երեք գիւղերու,  
այսինքն Պուշայի, Բօքրուշայի և Սէվ-  
տիքէյի բնակչաց իրարու երաշխաւո-  
րութեան խոստման գիր մը ստորագրել  
տուաւ, որուն թարգմանութիւնը վարը  
կը հրատարակէր, և աս թուղթը մար-  
տի 28ին գրուած շրջաբերական նա-  
մակով մը օտար տէրութեանց հիւպա-  
տոսներուն հաղորդեց իրենց և իրենց  
հպատակներուն ծանօթութեան համար :

« Լա շրջաբերականի մէջ Ալի փաշան  
կրթէ որ այն բնակիչները որ այսուհետեւ  
չարագործները կը պահեն կամ չեն մատ-  
ներ, և եթէ այսպէս ընելին հաստատ-  
ուի՝ խոստիւ պատժուելու են, որպէս թէ  
իրենք ալ գողութիւն ըրած ըլլային :  
Վիւղացիք իրենց շրջակայ տեղերը գոր-  
ծածուած եղեռնագործութեանց պա-  
տասխանատու պիտի ըլլան: Ոստիկանու-  
թեան գործակալներն կամ բնակիչնե-  
րէն մէկը եթէ գող մը բռնելով՝ կա-  
ռավարութեան ձեռքը յանձնելու ըլ-  
լայ, կամ թէ անոր հանդիպելով բռ-  
նել չի կրցած ատենին և գող ըլլալը  
գիտնալով, վրան հրազէնք պարպելու  
և վիրաւորելու կամ ապանելու ըլլան՝  
դրամով կամ ուրիշ կերպով վարձատ-  
րուելու են :

« Դորին բարձրութիւնը աւելորդ կը  
համարի յիշեցնելը թէ Ոստիկանութե-  
կաննադրութեանց մէջ բացառութիւն  
մը ընելու թոյլտուութիւն չըկայ : Վո-  
ղերէն պատճառուած կորուստները և

մնասները բոլոր տեղացի և օտար բնա-  
կաց եղան. աս պատճառաւ տէրութե-  
նի գործ դրած և ասկէ ետքը՝ ի գործ  
դնելը օգտակար և յաջող միջոցներուն  
ամեն մարդ խոստիւ միտ դնելու է, և  
պա թէ ոչ՝ այն միջոցները անօգուտ  
կ'ըլլան և բաղձացեալ նպատակին չեն  
կրնար հասնիլ : Ուստի Ոստիկանութեան  
դէմ եղած գանդաւանները որպէս թէ  
հասարակութեան ապահովութեան հոգ-  
չիտանիր, բոլորովին անհիմն և անտեղի  
համարուելու են : Բարձրաստիճան փա-  
շայն հաստատ յուսով կ'սպասէ որ իւր  
տնօրէնութիւնները ամեն տեղ սիրով  
պիտի ընդունուին :

Լահայն խոստման գիրը որուն գիւ-  
ղացիք ստորագրեցին :

« Համոզուած ըլլալով որ մեր գիւղի-  
ն շրջակայ տեղուանքը շատոնց ի վեր երեւցած  
գողերը շնորհօք Աստուծոյ անհետ ընելու  
և ամենուն անդրբութիւնը ապահովելու  
համար Սայրեքական կառավարութեան ջան-  
քը և բարի ինամը մեր բարեկեցութեանը  
և մեր օգուտին համար են : և աս նպատակիս  
հասնելու համար հաւատարմութեամբ և ան-  
կեղծութեամբ ձեռքբերուաւ եկածը ընելու և  
աս նպատակաւ քաղաքական իշխանութեան  
կողմէն եղած տնօրէնութիւնները և եղած  
հրամանները անթերի կատարելու մեզ համար  
մարդկութեան և պարկեշտութեան պարտա-  
ւորութիւն մնիլ է, հաստատութեամբ, հը-  
րապարակաւ՝ և պաշտօնական կերպիւ կը խոս-  
տանանք : 1 գողերը մեր տունը չընդունիլ,  
անոնց ուտել չալ և ոչ որ և իցէ օգնու-  
թիւն մը : 2 չարագործաց գանդուած տեղե-  
րուն վրայօք կառավարութեան մեր ձեռքէն  
եկած տեղեկութիւնները ալ : 3 զանոնք  
կառավարութեան ձեռքը յանձնել եթէ  
հանդիպելու ըլլանք կամ բռնելու կարողա-  
նանք : 4 մեր գրացիներէն որոնց որ երաշ-  
խաւոր չենք կրնար ըլլալ և գողերուն գոր-  
ծակից ըլլալուն կը կասկածենք : քաղաքական  
իշխանութեան մասնելու ենք : Լա կը յայտ-  
նենք որ եթէ մեր կողմանէ այս խոստման  
դէմ բան մը ընենք, պարտաստ ենք մնալը  
քաշել և ամենքս ալ իրարու երաշխաւոր ենք :

« Լսող հաստատութեանը համար աս  
խոստման և երաշխաւորութեան գիրը ստու-  
րագրեցինք և բարձրագոյն կառավարութեան  
յանձնեցինք » :

#### ԵՐՏԱՆԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻՍ Լոնտոն 19 մարտի  
Երբորայր Մուսթաֆա փաշայն  
խորհրդարանին իմացուց, որ արտաքին  
գործոց նախարար Լորտ Բլաքէնտընը  
Անգլիոյ դեսպան ի Վիէննա Լորտ  
Ուէստմորլանտին հրաման զրկեց, որ  
Սարտէնիս բնակող և արդէն Սարտէնիոյ  
տէրութեան հպատակ եղող վաղեմի լոմ-

պարտացիներուն Լոմպարտիոյ մէջ ունե-  
ցած կալուածոց վրայ Աւստրիոյ կողմէն  
տրուած արգելքին (սեքուէսթրիոն)   
դէմ Սարտէնիոյ տէրութեան կողմէն  
եղած բողոքը պաշտպանէ :

— Օտտի տօներուն պատճառաւ աղ-  
գային խորհրդարանը մինչև ապրիլի 4ը  
դոց պիտի մնայ :

— Թայմս լրագրիւր երկու նամակ կը հը-  
րատարակէ, զոր Գաղղիոյ տէրութեան  
ծովային գործոց նախարար Մօսիէօ Թէօդ-  
տօր Տիւքօզը Անգլիոյ խորհրդարանի ան-  
դամ Միսթր Իւարտին գրած է : Վաղ-  
ղիացի նախարարը իւր խորհուրդը կը  
յայտնէ թէ մեծ դժբաղդութիւն կ'ըլ-  
լայ եթէ Անգլիոյ և Գաղղիոյ բարեկա-  
մութիւնը աւելի :

— Անգլիոյ պահապան բաժանորդները  
և կառավարիչները ժողով ընելով հա-  
շիւ տեսան փետրվարի 28ին, վերջացած  
վեցամեայ ժամանակին մէջ եղած շա-  
հը 563,049 լիւայի հասեր է, որ հարիւ-  
րին 4 կրնէ :

— Իրճաթ և պղինձ դրամոց անբա-  
ւաղանութենէն՝ այս վերջին ժամա-  
նակներս շատ նեղութիւն քաշուեցաւ :  
Թէպէտ անցած տարի 8,749,000 լիւա  
ոսկի դրամ կոխուեցաւ, բայց շարունա-  
կաբար աւելի կուզուի, և փողերանո-  
ցին բոլոր ուժը ասոր համար պիտի գոր-  
ծածուի : Եթէ քիչ ժամանակ առաջ կը  
կարծուէր թէ փողերանոցը 250,000  
լիւայէն աւելի ոսկի դրամ չի կրնար  
կոխուիլ մեկ շաբաթը. բայց հիմայ գոր-  
ծով տեսնուեցաւ որ 520,000 լիւայի  
չափ կրնայ կոխուիլ. այսու ամենայնիւ  
այնչափ կուզուի որ յիշեալ գումարն  
ալ անբաւական կ'երևի : Գլուխար ամ-  
սոյ մէջ, ոսկի դրամոց սղութիւնը փոքր  
ինչ պակսած կարճ ժամանակին միջո-  
ցը, 92 000 լիւայի չափ արծաթ դրամ  
կոխուեցաւ, որն որ բոլոր 1852 տարւոյն  
մէջ կոխուած արծաթ դրամոց կէսին  
չափ էր և 1851 տարւոյն մէջ բոլոր կոխ-  
ուածէն աւելի էր, որ 87 868 լիւա էր :

Լոս ոսկի և արծաթ դրամոց սը-  
ղութեան մէջ կ'երևի թէ պղինձ դրամ  
կորելը անհնարին եղեր է փողերանո-  
ցը, ինչ ատեն պղինձ դրամը խիստ  
կուզուէր և շարունակ կ'ուզուի : Լոմ-  
կ'իմանալը թէ փողերանոցի կառավա-  
րիչները, մասնաւոր անձանց հետ խօ-  
սելու վրայ են, որ պէտք եղած պղինձ  
դրամները իրենց գործարաններուն մէջ  
չինեն :

— Լոնտոնի Էքսօթիսթ լրագրին մէջ  
հրատարակուած յօդուածէ մը հետե-  
ւալը կը համառօտեմք :

« . . . Տաճկաստանի մաքսային հարկերը  
Եւրոպիոյ ամեն երկիրներէն թեթեւ են . իսկ  
Ռուսիոյ և Աւստրիոյ մաքսատանց տուրքը  
խիստ և չափազանց ծանր են : Մեր արուես-  
տակերտածները (մանկիթաթուրան) արժողու-  
թեան վրայ հարկ-ին երէք տուրքով Տաճ-  
կաստան կը մտնեն : Աւստրիոյ մաքսատուներ-  
ը մեր բամբակեղէն և բրդեղէն արուես-  
տակերտածոց և հողեղինաց վրայ հարկ-ին  
վաճառ և քթանեղինաց վրայ մէկ փածակ  
(140 տրամին) հինգէն . Բիւլե փածակ-ն  
կաւնուան Ռուսիոյ մաքսային հարկերն ալ  
նմանապէս խիստ են : Բամբակեղէնները,  
երկաթը, հողեղէնները, բրդեղէնները և  
ուրիշ 65 տեսակ ապրանք բոլորովին արգիւ-  
եալ են : Շատ ապրանք վրայ ալ այնչափ  
ծանր մաքսային հարկեր կը պահանջուին, որ  
գրեթէ արգելք կը համարուին :

« Ասկէ բնականաբար կը հետեւի, որ ինչ  
ատեն Ռուսիոյ և Աւստրիոյ հետ մեր առու-  
տուրը անշարժ վիճակի մէջ է կամ օրէ օր  
կը նուաղի, Տաճկաստանի հետ ընդ հակա-  
ռակն աւելնալու վրայ է : Վերամիւլի ծանա-  
պարհաւ Աւստրիա գացող մեր ապրանքնե-  
րուն որչափ ըլլալ չենք կրնար նշանակել,  
բայց շատ քիչ պիտի ըլլայ : Աւստրիոյ հետ  
մեր ուղղակի առուտուրը չնչին բան մնի է :  
Վերական ծովու նաւահանգիստները զըր-  
կուած Անգլիական ապրանքը 1846ին 721,931  
լիւայի, 1850ին 607,755 լիւայի և 1851ին  
312,942 լիւայի չափ էր : Ռուսիա զրկուած  
անգլիացի ապրանքը 1841ին 1,603,000 լի-  
ւա, 1847ին 1,785,000 լիւա և 1851ին  
1,572,000 լիւա արժողութիւն ունէր :

Տաճկաստանի երկրիները (Եգիպտոս, Սի-  
րիա, Պարսիստան, Մօլտաւիա և Վալաքիա  
մէկ տեղ առնելով) զրկուած անգլիայի ապ-  
րանքը հետեւեալ կերպիւ միշտ աւելնալու  
վրայ է :

| 1840ին | 1,440,592 | լիւայի չափ էր : |
|--------|-----------|-----------------|
| 1841ին | 1,885,840 | " "             |
| 1842ին | 2,068,842 | " "             |
| 1843ին | 2,548,321 | " "             |
| 1844ին | 3,271,333 | " "             |
| 1845ին | 3,134,759 | " "             |
| 1846ին | 2,707,571 | " "             |
| 1847ին | 3,530,589 | " "             |
| 1848ին | 3,626,241 | " "             |
| 1849ին | 3,569,023 | " "             |
| 1850ին | 3,762,480 | " "             |
| 1851ին | 3,548,859 | " "             |

Ուստի Տաճկաստան գացած Անգլիայի ապ-  
րանքը Ռուսիա գացածին երեք չափովն է,  
և Աւստրիա ու Ռուսիա գացածները մեկ  
տեղ առնելով Տաճկաստան գացածը կրկին  
չափով աւելի է :

Ս երեքդրեալ հաշիւէն կ'երևի որ  
Անգլիայէն 12 տարուան մէջ 35,094,550  
լիւայի (չորս հազար միլիոն օսմանեան  
գահեկանի) արժողութեամբ ապրանք  
եկած է Տաճկաստան, այսինքն միւսյն  
առաջին դինը հաշուելով, առանց վրան  
դնելու ծախքը, շահը, և այլն : Լոս







Ի զմիջի մեր Զարգացող Թղթակցը ամ-  
սոյս 20-ին կը դրէ :

“ Անցած երեքշաբթի օր Գաղղիացւոյ  
արեւելամասն նաւատորմի ինչ հրամանա-  
տար Ռօմէն Տէֆօսէ ծովագետը , ըն-  
կերութեամբ Ազնուախալ տիկնոջն ու  
զաւակացը և խոտովանհօր ( օմօնիէ )  
Հայոց նորաշէն սուրբ Ստեփաննոս և  
կեղեցին եկան յայցելութիւն , և անկէ  
Մերսոպեան վարժարանը գացին , ու  
տեղ թէ եկեղեցւոյն շինութեանը և  
թէ վարժարանին կառավարութեանը և  
յառաջողիմութեանը վրայ մանրամաս-  
նաբար տեղեկանալով շատ գոհ եղան  
ձեռնախալ այցելութեանը մեկնելու ժա-  
մանակին վարժարանի թանգարանին  
յիշատակարանին մէջ իսկական ձեռք  
գտնելի վկայութիւններ գրելով իրենց  
գոհունակութիւնը յայտնեցին : Եւ ու  
յովհետեւ այսպիսի երեւելի անձանց նա-  
խանձելի վկայութիւնը մեր ազգային  
հաստատութեանց վրայք անշուշտ մեծ  
պարծանք մըն է սիրելի ազգիս , ուստի  
և ամենուն սրտին փափաքելի , արժան  
կը համարվի նոյն գաղղիացիները դրուածոց  
թարգմանութիւնը ներկայից , զոր  
Նոյն Ազնուախալ միջոցաւ բարեհաճիք  
հրատարակելու յուրախութիւն և ի  
միջնութեամբ անգագիրաց : ”

1. “ Բերտոնեայ մը չի կրնար խորին հա-  
մարութիւն մը չի ունէր Չմիւռնից սակա-  
ւածիւր : Բայց բարեպաշտութեամբ և դիտու-  
թիւններով հարուստ Հայ Ժողովրդեան հա-  
մար . և այս ուսումնարանը տեսնելէն ետքը  
չի կրնար Արեւելից լուսաւորութեան յոյսը  
կարելի ”

(ստորագրեալ) “ Տալապէ ”

2. “ Տիկին Ռօմէն Տէֆօսէ մեծ գո-  
հութիւն դգաց Հայոց ուսումնարանը տես-  
նելով ”

3. “ 1885 Մարտի 28-ին Հայոց հոյա-  
կապ եկեղեցին տեսնելու դացի , որն որ վեր-  
ջացած ժամանակը առանց հակառակեան  
Արեւելից ամենէն գեղեցիկ բրիտանական  
յիշատակարանը պիտի ըլլայ : Անոց ուսում-  
նարանն ալ տեսայ , որ օրինակ ըլլալու հա-  
տատութիւն մըն է և բարեբաւարութեան ձա-  
րան մասն է : ”

(ստորագրեալ) “ Պ . . . ”

“ Ստապուլիսայ ( Օնիէ ) ”

Որ հայր իրեն ազգային հաստատու-  
թեանց համար այսպիսի փառաւոր վիա-

յութիւնները լսելով անկողնաւոր օ-  
տարագրիներէն կրնայ խորին ուրա-  
խութիւն մը չըզգալ սրտին մէջ : Որ հայր  
կրնայ իրեն յատուկ պարտ չհամարի  
որ միշտ այսպիսի գովութեանց արժանի  
ըլլալու աշխատի : Որ հայր ( կը հար-  
ցնեմք ) կրնայ Աստուծոյ բարձրելոյն  
այսպիսի պարծանաց համար փառք տա-  
լէն ետքը երախտագէտ սրտիւ անդա-  
դար արթնող չըլլալ մեր առատագութ  
վերհալաւ Ստեփաննոս թանկագին կե-  
նացը երկարութեան համար , որուն հը-  
պատակաւոր խնամոց շնորհօք ազատու-  
թեամբ և խաղաղութեամբ այսչափ մեծ  
բարիքներ կը վայելենք :

Օ միւռնից Մերսոպեան բարեհաճ  
բաւ վարժարանին վրայք շատ անգամ  
առիթմ ունեցեր ենք խօսելու , և դուքի  
յառաջողիմութիւնները և բարեկար-  
գութիւնը յիշատակելու , և անտարա-  
կոյս յարգոյ հասարակութիւնը արդէն  
բաւականի տեղեկութիւն ունի ա-  
նոր ամեն որպիսութեանց : Իսկ և  
այնպէս աւելորդ չենք սեպեր այս ան-  
գամ ալ նորէն քանի մը խօսք ըսելու ,  
յաւէտ այն մտք որ , եթէ կարելի  
է բաղդատութիւն մը հաստատենք յիշ-  
եալ ուսումնարանին ու մայրաքաղաքիս  
ազգային դպրոցաց մէջ :

Մերսոպեան վարժարանը , ինչպէս որ  
տեսնողներուն յայտնի է , շատ տարինե-  
րէ հետէ բարեպաշտ Չմիւռնացւոյ ազ-  
գայնութեամբ քաղաքի շինուած է  
Սուրբ Ստեփաննոս եկեղեցւոյն կից : Եւ  
կու գտնուի կը բաղկանայ , ամենեւին  
անտարբեր իրարմէ , այսինքն իւրաքան-  
չիւրին մէջ տեղը մեծ սրահ մը , և չորս  
անկիւնը մէջ մէկ սենեակ կան , որ ընդ  
ամենը երկու մեծ սրահ և ութ սենեակ  
ըսել է , ( բայց ի մեծ կակ սենեակէ մը , որ  
քանի մը տարի առաջ փոքր տղայոց հա-  
մար շինուեցաւ փողոցի դռնէն ներս  
մտնելով ձախ թևի վրայ ) :

Ինչեւ ուսումնարանին տարեկան  
ծախքը քառասուն հազար զուգուշի չի  
հասնիր , այսինքն

Հայկաբանութեան բարձրա-  
դոյն դասու և քրիստոնէական  
վարդապետութեան ուսուցչին

զիւ

եկեղեցւոյ շինութեան լրանալուն համար ,  
որ գիտնէ վերահալաւ Ստեփաննոսի ողորմու-  
թեամբը ազգէն օգնութիւն ուղեւոր հրա-  
ման խնդրել , Միսիթարեանց ասորւան օրս  
ազգին դէմ հին ատելութեան , խռովարա-  
րութեան ու խաբէութեան դէմ հոտոր  
միջ առ տեղերս ալ տարածուած ըլլալով ,  
ինչո՞ք վարդապետն ալ իրեն ակնկալութեանը  
չի հասաւ : — Եւս Միսիթարեանց խաբէու-  
թեան հոգեւոր մէկ պատուը :

Չենք ուզեր Միսիթարեանց իրենց Ժողո-  
վրդոց հետ ունեցած պէս պէս վարմունքնուն  
վրայ խօսիլ , որոնց ականատես եղած ենք  
ի թերակզկէն Ղրիմոյ . շատ կը համարենք  
յիշեցնել իրենց , թէ ինչ ինչ ատելու-  
թիւն , խաբէութիւն չի հանկուտ իրենց  
վարդապետներէն մէկ քանին ի Ռատան  
բուն Լաւին վարդապետաց հետ Փափական  
իշխանութեամբ վարուելուն համար . որոնք  
բանը ան աստիճան մեծցուցին , մինչև որ  
կայսերական ատելութեան արատահամ ե-  
ղան :

Հիմա մեղի ըսնի Միսիթարեանք , աս և  
ստոնց նման արժանաւորութեամբ պիտի Ռա-  
թովիտութեան և Պատրիարքութեան հա-  
նին , երբ “ Հայոց հետ միաբանելու որ ըլ-  
լան ու այսքան իրենց խաբէութիւններով  
պիտի Հայոց հետ “ Միսիթարեան ըլլան ուղ-  
ղութեամբ որ երբ որ մէկ փոքր հերձուած  
գործ մեղմէ , և Զուլմայ առջև իրենց ազ-  
գութեան արմատը կուտան , Կնէ Հեբե-  
գիլիս ալ են , Կնէ Հայ չեն , բռնակնին  
ապա թէ միաբանելն Հայոց հետ , ինչ չի-

|                                                                                                                           |        |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| (որ միանգամայն ուսմանց կար-<br>գադրէ և վարժարանին ներ-<br>քին բարեկարգութեանը հո-<br>գաբարձու է և այլն) տարեկան<br>վարձքը | 9,600  |
| Բերականուէ դասատու                                                                                                        | 3,000  |
| Նոր ուսանողաց քերականուէ<br>դասատու                                                                                       | 1,200  |
| Թուաբանութեան և վայել-<br>չագրութեան                                                                                      | 1,200  |
| Նոյն փոքր մանկանց                                                                                                         | 720    |
| Հասարակ ընթերցանութեան<br>վարժապետ և կառավարիչ<br>մանկանց վարի դատիկներ                                                   | 2,400  |
| Այլուքներ և հեղել ուսու-<br>ցանող                                                                                         | 2,400  |
| Գաղղիարէն լեզուի դասա-<br>տու յառաջադէմ աշակերտոյ                                                                         | 5,000  |
| Գաղղիարէն դասատու փոքր<br>մանկանց                                                                                         | 1,200  |
| Օգնական գաղղիարէն և հա-<br>յերէն լեզուաց                                                                                  | 600    |
| Անգղիարէն լեզուի դասատու                                                                                                  | 2,400  |
| Տաճկերէն լեզուի դասատու                                                                                                   | 2,400  |
| Եւրոպացի աշակերտաց                                                                                                        | 1,800  |
| Նոյն փոքր մանկանց                                                                                                         | 1,200  |
| Յունարէն լեզուի դասատու                                                                                                   | 2,400  |
| Որ և աղքատ տղայոց զիւր<br>թուղթ , գրիչ , և այլն                                                                           | 700    |
| Դռնապանին                                                                                                                 | 2,040  |
| ընդ ամենը                                                                                                                 | 37,860 |

Այս ցուցակէն ( որ անցեալ տար-  
ուան կարգադրեալն է ) կ'երեւի որ հայ-  
կաբանութեան և քրիստոնէական վար-  
դապետութեան համար տարին 20,520 զիւ  
Գաղղիարէնի համար 6,800 “  
Անգղիարէնի “ 2,400 “  
Տաճկերէնի “ 3,000 “  
Յունարէնի “ 2,400 “  
այսինքն լեզուաց և դիտութեանց հա-  
մար 35,120 զուգուշ միայն ծախս կը  
լայ : Եւ աւելի ուշադրութեան ար-  
ժանին այն է որ այս գումարէն 11,520  
զուգուշ ութ դասատուաց կը տրուի ,  
որոնք նոյն վարժարանի մէջ ուսուցի ա-  
ռած են :

Մերսոպեան վարժարանի այսչափ  
համբաւոյն և յառաջողիմութեանը  
գլխաւոր պատճառներն եղած են , նախ  
լուսահոգի տէր Յովհան Վանանեցի

պիտի ըսնի և ընկնէ : Գուցէ երգում կը-  
նեն , թէ Հայք աս օրուան օրս Հերձուա-  
ծող և թէրեւորու են :

Ինչպէս վերը ըսինք , մեր իրենց շատ  
գրուածները չունին մեր տեղոյ հեռաւո-  
րութեան համար . չունին իրենց խաբէու-  
թեան ատելութեան . ու չունին նաև Պրայ  
մեր և Միսիթարեան վարդապետաց , և մեր  
համագիւց Ժողովրդոց այս մասին մէջ ներ-  
կայ նիւթ եղած աւարկայից ձիւք գաղա-  
փար . այլ որքան ասորւան օրս ազգային  
լրագիրներէն գաղափար մը առին , այսքան  
միայն կրցանք արամայից սրտիւ աս արեւել-  
զուցի Նոյն Ազնուախալ 30-րդ թուոյն  
Միսիթարեանց անարկաւոր տուեալ հա-  
ռածոց գէմ . թողլով մեր իրաւունքը և ի-  
րենց անիրաւութիւնը ուրիշ ժամանակ յայտ-  
նել ազգիս խոհական դուրսնորուն :

Իսկ թէ որ բոլոր իրենց խաբէութիւննե-  
րը իրենց “ ազգած ու անարկ գրուածքներէն  
հանելով ու աս տեղս դնելով , ինչ կը նը-  
մարեն իրենց զրկելով . արժանաւորութիւն  
կը մնար մի արդեօք , որով Ստեփաննոս  
թեան և Պատրիարքութեան գոնէ հասնե-  
լն , “ երբ որ Հայոց հետ միաբանելու որ  
ըլլան նէ ” :

Թէ որ չի մնար և ոչ մի արժանաւորու-  
թիւն այսքան խաբէութեան երկարաց ըլլա-  
լէն ետքը , իրենք մէկ մէկու գէմ “ գայ-  
թակրելի կուլներ , չարախառութիւններ .  
Թշնամանքներ , ստուծիւններ հանելն “ ա-  
նարժան միջոց և եկեղեցականութեան ան-  
վայել զենքեր ձեռու ընկն առած : Կոտորու-

Միջապեան աւագ քահանայն , որ Կառա-  
սուն և Երկու տարի վարժապետութեան  
ժամանակը երեւելի աշակերտներ յա-  
ռաջ բերած է ( որոց մէջ եպիսկոպոս-  
ներ , քահանաներ ալ կան ) և տպաւ  
կամ անտիպ հեղինակութիւններով ան-  
մահ անուն թողած է ազգիս մէջ :

Երկրորդ պատուէրն Ռուսիէն Անդ-  
րէաս Փափագեան վարժապետը , որ 22  
տարիէ հետէ իւր անձը նուիրած է ազ-  
գիս ծառայութեանը , և քաջ հայկա-  
բանութեան զատ Եւրոպայի լեզուաց  
ալ տեղեակ ըլլալով և Եւրոպոյ ու-  
սումնական կանոնները գիտնալով դեղե-  
ցիկ կարգադրութիւններ ըրած է : Եւ  
սոր ալ յառաջ բերած բազմաթիւ ա-  
շակերտները ամեն տեղ տարածուած  
են , Չմիւռնիս , Եւրոպոյ , Կոստան-  
դնուպոլիս , Եգիպտոս , Գաղղիա , Անա-  
տոլիս , և այլն որոնք զիստաւորաբար վար-  
ժապետութիւն , զանազան տէրութեանց  
թարգմանութիւն , գրադրութիւն , վա-  
ճառականութիւն կրնեն . և ուրիշ պատ-  
ուաւոր արհեստներով զբաղեալ են :

Ինչու շատ այսչափ բարեպաշտութիւն  
ները Չմիւռնից բարեմիտ հայ հասա-  
րակութեան ուսումնարանական խնամ-  
քը յառաջ եկած են , որոնք միշտ դիտ-  
նական անձանց կը յանձնեն վարժարա-  
նին տեսչութիւնը :

Այս փոքեւ չիմացուի թէ վերջին  
ները շատ չգործելով Կոստանդնուպոլ-  
սոյ հայոց ազգայնութեանը և ուսումն-  
արանութեանը արատ դնել ուղեմք ,  
քաւ լիցի . երբեք առիթ մը չենք ու-  
զեր անցունել առանց արժանաւոր գո-  
վեստից պարտաւորութիւննիս կատարե-  
լու : Իսկ ամենապատիւ և ազգասէր  
Սրբազան Պատրիարք հայրերնուս և յար-  
գոյ Աղայից յատուկ ուշադրութիւնը  
հրաւիրել կուզենք քննելու թէ այսչափ  
ուսումնարանաց մէջ այսչափ դրամ

բար մէկ մէկու հետ մաքառելն ետքը ,  
մեզմէ ինչ տեսն , կաղաքմք զիրենք որ  
ըսն , մեր ազգէն ինչ վիշտ , ինչ իրենց  
խաբէութեան փոխադարձ մը կրեցին . որ  
այսքան տարի սկսող մեր իրենց հետ գնա-  
լէն ետքը , կարծելով իրենք թէ իրենց դա-  
տը Փափի առջև իրաւունք կը գտնայ , ու  
Գոյեճցիները կը դատաւարաւորն . յանկարծ  
մեր ուղղափառ ազգը Հերձուածող , Հե-  
րեւիկոս , Մոլորեալ կը կոչեն . փոխանակ  
զի իրենց աշխատութիւնները մեր ազգի  
ձեռնաւորութեամբ կը տրուէին . փոխանակ  
զի մեր ազգայնաւ Սմիւրայք իրենց ար-  
դեամբ և գործով կ'օգնէին . փոխանակ զի  
իրենց ոսկեղծ գրքերը ազգիս ոսկին կը բա-  
ղէին . ու իրենց Բազմալեզաները իրենց շահ  
կը բերէին . ուստի այս ամեն կարեկցութեանց  
ու համագիւցութեանց սիրոյ փոխադարձ  
ներն էին , որ յանկարծ մէկ րոպէի մը մէջ  
հասուցին իրենց վայելուչ անլուր և ասա-  
ռած ընդ դէմ բաւարարու :

Ուրեմն մեր ևս Միսիթարեանց այս ամեն  
խաբէութեանց առանց պատճառի մը մեղի  
դէմ շարժուած ըլլալուն ու աստուածընդ-  
դէմ հայհոյութեանց համար , և փոխանակ  
սիրոյն ընդ մեզ ատելութեանը իրենց լուս-  
ծին պէս “ Աստուծոյ ընկալք Աստուծոյ Լու-  
սն ” :



